

Pestprotocol

Mei 2009

Inhoud

1	Waarom kiezen wij voor een pestprotocol?	2
2	Achtergrond informatie	4
	Wat verstaan we onder pesten?	4
	Pesten en plagen, waar zit het verschil?	4
3	Welke protocollaire maatregelen hanteert de school?	6
	Preventieve maatregelen.	6
	Signalen die kunnen wijzen op pestgedrag:	6
	Repressieve maatregelen.	8
4	Welke gedragsregels worden er in de groep gehanteerd?	10
	De algemene schoolregels.....	10
	De regels voor de groepen 1, 2 en 3..... Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
	De regels voor de groepen 4 t/m 8.....	10
5	Begeleiden van de gepeste leerling, de pester en de rest van de groep? Adviezen aan de ouders.	11
6	Digitaal pesten.	14
7	Klachtenprocedure.....	15
8	Bijlagen	16
	Procedure bij Pestgedrag.....	16
	Literatuurlijst.....	19

1 Waarom kiezen wij voor een pestprotocol?

De visie van de school:

Onze eerste prioriteit is om goed onderwijs aan te bieden, aansluitend en inspeland op de individuele mogelijkheden van een kind. We besteden niet alleen aandacht aan de cognitieve ontwikkeling van onze leerlingen, maar ook aan hun sociale en persoonlijke groei. Dit leidt tot een aantal speerpunten op de Meridiaan:

- Wij creëren een veilige omgeving, waarin kinderen en volwassenen op een open, respectvolle en positieve manier met elkaar communiceren.
- We stimuleren onze leerlingen om zich voluit te ontwikkelen, omringd door alle zorg en begeleiding die zij daartoe nodig hebben, maar ook aangezet tot zelfstandigheid.
- Wij zijn een levendige school, met ruimte voor creatieve, gezellige en sportieve activiteiten.
- Wij vinden een goede relatie tussen ouders, kinderen en de school belangrijk om onze leerlingen optimaal te kennen en te begeleiden¹.

Pestgedrag is een niet te ontkennen fenomeen, dat zich de laatste jaren steeds meer voor lijkt te doen bij zowel kinderen als bij volwassenen. (Of er is ieder geval meer aandacht voor.) Een fenomeen dat zich op een brede schaal voordoet. Niet alleen binnen het gezin, in de hobbyclub, de sportvereniging en in en rondom de school, maar zich ook op een nog veel bredere schaal voordoet binnen de samenleving. Denk hierbij aan pestgedrag van volwassenen binnen de werkomgeving.

Pestgedrag in en rondom onze school belemmert niet alleen de voortgang van het onderwijsleerproces doordat veel tijd aan de oplossing van dergelijk gedrag moet worden besteed, maar doet ook absoluut inbreuk op onze visie, dat wij een veilige en vriendelijke school willen zijn waar leerlingen en leerkrachten elkaar respecteren in al hun verscheidenheid.

En hoe kunnen kinderen die hun onzekerheid en frustraties door middel van pestgedrag uiten en tot een vast gedragspatroon maken, later als volwassenen op een respectvolle manier met andere mensen in de maatschappij omgaan?

---

¹ Bron: schoolgids de Meridiaan

Met behulp van dit pestprotocol willen wij het pestgedrag binnen onze school niet alleen aanpakken nadat een peestsituatie is gesignaleerd, maar ook pestgedrag voorkomen. Dit doen wij door dit gedrag met al zijn aspecten, gevolgen en de erbij horende rollen van pester, meeloper en gepeste bespreekbaar te maken.

In dit protocol is de nodige achtergrondinformatie voor de leerkracht opgenomen. Er is ook een duidelijk plan van aanpak beschreven voor situaties waarin pestgedrag wordt gesignaleerd.

Bij de aanpak van gesignaleerd pestgedrag worden ook de ouders intensief betrokken, omdat pestgedrag zich niet alleen beperkt tot de school. Oorzaken van pestgedrag liggen zeker niet alleen binnen de school, maar vaak ook buiten de school.

Dit pestprotocol is een middel om de volgende doelstellingen te bereiken:

- De leerkrachten kunnen pestgedrag voorkomen, signaleren en onderkennen.
- Het pestprotocol vormt een plan van aanpak ten aanzien van:
  - Het voorkomen van pestgedrag
  - Het tijdig signaleren van pestgedrag
  - Het remediëren van pestgedrag
  - De samenwerking tussen ouders en school om pestgedrag te voorkomen en te remediëren.

Het pestprotocol wordt ook besproken in de MR, zodat zij vanuit de ouders een actieve bijdrage kunnen leveren om met elkaar te komen tot een leidraad voor het omgaan met pestgedrag.

Met dit pestprotocol hopen wij als leerkrachten, samen met de leerlingen en ouders een positieve en effectieve bijdrage te leveren aan het voorkomen en bestrijden van pestgedrag.

Elke vier jaar wordt het protocol opnieuw onder de loep genomen en gekeken waar aanpassingen, aanvullingen nodig zijn.

2 Achtergrond informatie

Wat verstaan we onder pesten?

Het verschijnsel pesten is een zondebokfenomeen, dat inhoudt dat leden van een groep om een bepaalde reden een ander “mishandelen”. Pesten kent duidelijk andere kenmerken dan plagen. Uit een plaagsituatie kan echter wel heel gemakkelijk een pestsituatie voortvloeien.

Een duidelijk overzicht van de kenmerken van plagen en pesten, en de gevolgen van dit gedrag vormt een basis voor het signaleren van pestgedrag:

Pesten en plagen, waar zit het verschil?

PLAGEN

- Is onschuldig, en gebeurt onbezonnen en spontaan. Gaat soms gepaard met humor.
- Is van korte duur, of gebeurt slechts tijdelijk.
- Speelt zich af tussen ‘gelijken’ (‘Twee honden vechten om hetzelfde been’).
- Is meestal te verdragen, of zelfs leuk maar kan ook kwetsend of agressief zijn.

PESTEN

- Gebeurt berekenend (men weet meestal vooraf goed, wie, hoe en wanneer men gaat pesten). Men wil bewust iemand kwetsen of kleineren.
- Is duurzaam: het gebeurt herhaaldelijk, systematisch en langdurig (stopt niet vanzelf en na korte tijd).
- Ongelijke strijd. De onmachtsgedvoelens van de gepeste staan tegenover de machtsgevoelens van de pester.
- De pester heeft geen positieve bedoelingen en wil pijn doen, vernielen of kwetsen.

- Meestal één tegen één.
- Meestal een groep (pester en meelopers) tegenover één geïsoleerd slachtoffer.
- Wie wie plaagt, ligt niet vast. De tegenpartijen wisselen keer op keer.
- Er bestaat een neiging tot een vaste structuur. De pesters zijn meestal dezelfde, net zoals de slachtoffers (mogelijk wisselend door omstandigheden).

Er zijn meerdere vormen van pesten:

- direct pesten: openlijke agressie, fysiek geweld, gebaren, schelden, vernielen en zoek maken van spullen;
- indirect pesten: sociale isolatie;
- digitaal pesten: schelden via MSN, sms'jes en via internetsites, versturen van virussen.

Bij pestproblemen spelen verschillende partijen een rol:

- de pester;
- de gepeste;
- de zwijgende middengroep;
- de ouders van de gepeste;
- de ouders van de pester;
- de school.

De school is geen directe partij maar speelt altijd een rol in peestsituaties in en om de school. De school zal daarom altijd proberen pesten te voorkomen en te bemiddelen in het conflict dat is ontstaan.

3 Welke protocollaire maatregelen hanteert de school?

Op welke wijze wordt er in onze school gewerkt aan het voorkomen van pestgedrag ?

Preventieve maatregelen.

1. De leerkracht bespreekt met de leerlingen de algemene afspraken en regels die gelden in de klas, ook m.b.t. het gebruik van de computer (zie uitwerking in hoofdstuk 4).
Dit gebeurt aan het begin van het schooljaar.
Het onderling plagen en pesten wordt benoemd en besproken in alle groepen.
2. We werken wekelijks met de methode: Leefstijl in de groepen 1 tot en met 8 en bij de groepen 1 en 2 wordt aanvullend het blauwe boek gebruikt. Vooral wanneer een leerling behoefte heeft aan extra ondersteuning in sociale situaties.
3. In kringgesprekken wordt aandacht besteed aan bijv. de volgende onderwerpen: normen en waarden, vooroordelen, discriminatie, samenwerking enz.
4. Indien de leerkracht aanleiding daar toe ziet, besteedt hij of zij expliciet aandacht aan het pestgedrag in een groepsgesprek.
5. Er is altijd pleinwacht. 10 minuten voor aanvang van de school, tijdens de pauze en ongeveer 5 minuten na schooltijd. Ook wordt er tijdens het overblijven pleinwacht gelopen door een overblijfouder.

Als pesten desondanks toch optreedt moet de leerkracht kunnen signaleren.

Signalen die kunnen wijzen op pestgedrag:

Vaak kunnen, door middel van een goede observatie, al bepaalde signalen van pestgedrag worden opgevangen. Door het goed observeren van kinderen in de verschillende onderwijsleersituaties en spelsituaties kunnen peestsituaties al in een vroeg stadium worden gesignaleerd en kan op gepaste wijze worden ingegrepen.

Signalen bij het gepeste kind:

- Het kind heeft blauwe plekken of schrammen, gescheurde kleren, beschadigde boeken en ‘verliest’ sportkleding en eigendommen. Let zeker op, als het kind normaliter niet slordig is. Ook als het niet weet hoe de signalen gekomen zijn of excuses zoekt, is er vaak meer aan de hand.
- Het kind maakt zich het liefst onzichtbaar. Zelfs zonder zichtbare aanleiding gedraagt het zich als een “geslagen hondje”. Het is vaak verdrietig of neerslachtig of heeft onverwachte stemmingswisselingen met driftbuien.
- In sommige gevallen is het onhandelbaar, agressief of overspannen.
- Het staat dikwijls alleen op de speelplaats; er komen geen vriendjes thuis om te spelen en het wordt ook niet uitgenodigd om te komen spelen, of te komen op feestjes en logeerpartijen.
- Het kind zoekt het veilige gezelschap van de leerkracht.
- Als er groepjes worden gekozen, wordt het kind als laatste gekozen, of het blijft over.
- De schoolresultaten worden opeens veel slechter.
- Het kind is vaak afwezig, letterlijk of figuurlijk. Het vlucht weg in de fantasie en zorgt ervoor dat het zo nipt mogelijk op tijd op school komt en is meteen na de bel weer weg. Op zondagavond is het bijzonder gestrest, en zoekt redenen om niet naar school te moeten.
- Intuïtie van de leerkracht.

Signalen van de pester:

- Het kind heeft blauwe plekken of schrammen en besmeurde of gescheurde kleren van de slachtoffers, die zich hebben verdedigd.
- Zijn vriendjes zijn volgzaam meelopers, die wachten op instructies van de pester.
- Het kind vindt het moeilijk om samen te spelen of samen te werken omdat hij altijd de baas wil zijn.
- Het verdraagt het slecht om afhankelijk te zijn van het toeval, of van de bekwaamheid of onbekwaamheid van anderen.
- Het kind verdraagt geen kritiek en wordt boos als zijn positieve beeld van zichzelf ter discussie wordt gesteld, al is het ook maar een grapje.
- Zijn vriendjes zijn gelijkgezinden. Ze spreken vaak negatief of kleinerend over bepaalde kinderen. Wie niet bij de groep hoort, is een zwakkeling of zelfs vijand. Ze kiezen agressieve idolen uit sport, muziek of film.
- De pester is regelmatig brutaal tegenover een zwakker gezinslid. Dit kan ook een ouder zijn.

- De pester kan zich moeilijk inleven in de gevoelens van anderen en heeft weinig of geen schuldgevoelens.
- Het kind kan moeilijk grenzen aanvaarden die door anderen worden opgelegd en verdraagt geen kritiek.
- Je krijgt de indruk, dat het kind een dubbelleven leidt: thuis of tegenover de leraar is het volgzaam en braaf, maar je hoort klachten over het kind in de onbewaakte momenten.

Signalen van de groep:

- Concurrentie.
- Ruzie, onprettige sfeer, agressie.
- Weinig samenwerking.
- Groep vraagt veel negatieve aandacht.

Als leerkracht is het heel belangrijk stelling te nemen en het pesten af te keuren.

Invoelend vermogen en stelling nemen kan er voor zorgen dat het gepeste kind gaat spreken.

Repressieve maatregelen².

1. Indien er sprake is van incidenten betreffende pestgedrag wordt dat met de betrokken kinderen besproken door de leerkracht van het kind. Dit gesprek staat niet op zichzelf, maar wordt regelmatig herhaald om het probleem aan te pakken. Van dit gesprek worden aantekeningen gemaakt in het logboek. Noteer in ieder geval de datum en om welke leerlingen het gaat en welke afspraken zijn gemaakt.
2. Indien er sprake is van herhaald³ pestgedrag worden ook de ouders van de pester (met eventueel in het bijzijn van de pester), d.m.v. een gesprek op school op de hoogte gesteld van de gebeurtenissen. Aan het eind van dit gesprek worden alle afspraken duidelijk vastgelegd. Ouders ontvangen het verslag ook. De directeur en de intern begeleider worden uiterlijk in dit stadium op de hoogte gesteld van de gesprekken met de kinderen en hun ouders.
De intern begeleider maakt deel uit van de zorggroep en hij/zij stelt de zorggroep op de hoogte van het pestgedrag. De zorggroep kijkt in hoeverre het noodzakelijk is dat het gedrag besproken wordt in het MPO.

---

² Voor Procedure bij Pestgedrag zie bijlage

³ Geen harde norm voor te geven, probleem blijft zich voordoen zonder zicht op positieve ontwikkelingen.

In dit Meer Partijen Overleg zitten zorginstanties zoals de GGD, AMW (= Algemeen Maatschappelijk Werk) en BJZ (= Bureau Jeugdzorg).

3. Indien het probleem zich toch blijft herhalen², meldt de leerkracht dit aan de directeur van de school. De leerkracht overhandigt de directeur een gedocumenteerd verslag met daarin de data van de gebeurtenissen, de data en inhoud van de gesprekken en de vastgelegde afspraken zoals die gemaakt zijn om het pesten aan te pakken.
4. De directeur nodigt de ouders van de pester uit voor een gesprek. Ook het kind kan bij dit gesprek aanwezig zijn. De directeur gaat uit van het verslag van de leerkracht en vult dit verder aan met het verslag van het gehouden gesprek. De directeur legt in samenspraak met IB en leerkracht eventuele sancties op. Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat de betreffende leerling een keuze moet maken uit een literatuurlijst van kinderboeken, waarin het pestgedrag centraal staat. Hij/zij maakt van het gelezen boek een boekverslag of houdt een boekbespreking voor de klas. Zie hoofdstuk 6.
De leerkracht controleert of bovenstaande wordt gedaan. Bewustwording van de impact van pesten staat hierbij centraal. Wanneer een leerling nog onvoldoende zelfstandig kan lezen wordt in overleg een passend alternatief gezocht. Te denken valt aan: een spel spelen m.b.t. dit onderwerp, de lessen vanuit 3D menseonaal m.b.t. pestgedrag.
5. Indien het gedrag niet verbetert kan er een verwijzing plaatsvinden naar bureau Jeugdzorg.
6. Indien het pestgedrag van de pester niet aanzienlijk verbetert, en/of de ouders van het kind onvoldoende meewerken om het probleem aan te pakken, kan de directeur overgaan tot bijzondere maatregelen, bijv. het isoleren van de pester of een tijdelijke uitsluiting van de lessen of schorsing. Zie voor deze maatregel ook het beleid van de SKBA m.b.t. schorsing en verwijdering.

4 Welke gedragsregels worden er in de groep gehanteerd?

Het vaststellen van regels voor leerlingen is een effectieve methode om pesten te stoppen of te voorkomen.

De algemene schoolregels worden in wissellijsten met tekeningen in de verschillende hallen en gangen gehangen.

De algemene schoolregels

- Tegen groot en klein zullen wij aardig zijn;
- Rust in de school is fijn, buiten mogen we drukker zijn;
- Vandaag en ook morgen, zullen we goed voor alle spullen zorgen.

De regels voor de groepen 4 t/m 8

In de groepen 3 tot en met 8 wordt gewerkt met een anti-pestposter, welke in alle klassen op een duidelijk zichtbare plaats hangt.

Aan het begin van het schooljaar (in de eerste maand) wordt met de klas een aantal regels (minimaal 5 en maximaal 10) afgesproken. Deze regels worden zichtbaar gemaakt op een poster. De regels worden zoveel mogelijk positief geformuleerd. Alle leerlingen ondertekenen deze poster. De poster wordt zichtbaar in de klas opgehangen (=anti-pestposter).

Wanneer er aanleiding voor is, wordt er teruggekomen op de afgesproken regels.

5 Begeleiden van de gepeste leerling, de pester en de rest van de groep? Adviezen aan de ouders.

Hoe begeleiden we.....

De gepeste leerling:

- we tonen medeleven en luisteren en vragen hoe en door wie er wordt gepest;
- we gaan na hoe de leerling zelf reageert, voor, tijdens en na het pesten;
- we gaan na welke oplossing het kind zelf graag wil;
- bij pesten via MSM of andere digitale bronnen, wordt de leerling de tip gegeven om de pester te blokkeren en te verwijderen en de gesprekken die geweest zijn uit te printen als eventuele bewijsvoering;
- we benadrukken de sterke kanten van het kind en bevorderen het zelfvertrouwen;
- we praten met de ouders van het kind;
- we laten het kind zien dat er misschien ook andere manieren zijn om zich op te stellen;
- we plaatsen het kind niet in een uitzonderingspositie door het te veel te beschermen;
- we geven het kind het vertrouwen dat we een einde zullen maken aan het pesten, we proberen het gevoel van veiligheid te herstellen;
- indien nodig schakelen we, in overleg met de ouders, hulp in zoals: vertrouwenspersoon, sociale vaardigheidstrainingen, Jeugdgezondheidszorg, huisarts, bureau Jeugdzorg.

De pester:

- we praten met de pester en gaan na wat de reden is;
- we laten zien wat het effect van het pesten is voor de gepeste;
- we laten inzien welke positieve kanten de gepeste heeft;
- we praten met de ouders van de pester;
- we schakelen indien nodig, in overleg met de ouders, hulp in, zoals sociale vaardigheidstrainingen, Jeugdgezondheidszorg, huisarts, bureau Jeugdzorg;
- we laten excuses aanbieden;
- we spreken bij herhaling de pester er weer op aan en volgen de protocollaire maatregelen;

De grote groep:

- we maken het probleem bespreekbaar in de groep;
- we stimuleren dat de kinderen een eigen standpunt innemen en zich verantwoordelijk voelen voor een veilig gevoel voor alle kinderen in de groep;
- we bespreken het 'meelopen' en wijzen op de gevolgen hiervan;
- we laten inzien wat het effect van het pesten is voor de gepeste;
- we benadrukken de positieve kanten van de gepeste én laten inzien dat iedereen 'anders' is;
- door dramalessen vanuit 3D menseonaal m.b.t. pestgedrag;
- we schakelen indien nodig hulp in zoals: sociale vaardigheidstrainingen, Jeugdgezondheidszorg, Schoolbegeleidingsdienst;
- het MT kan besluiten dat leerlingen in een andere groep worden geplaatst.

Adviezen aan.....

De ouders van de gepeste kinderen:

- blijf in gesprek met uw kind, help uw kind met het bedenken van oplossingen;
- bespreek het pesten direct op een positieve manier met de leerkracht en bedenk samen een strategie;
- steun uw kind in het idee dat er een einde komt aan het pesten;
- stimuleer uw kind om naar de leerkracht te gaan, zet niet aan tot 'tegengeweld' en ga zelf niet achter de dader(s) aan;
- verdiept u zich in de literatuur over pesten, zie hoofdstuk 6;
- geef uw kind het gevoel, dat hij of zij altijd bij u terecht kan en op u kan rekenen;
- praat met uw kind en/of vraag of uw kind het prettig vindt om over het pesten te schrijven (dagboek);
- probeer de weerbaarheid van uw kind te vergroten door eventueel hulp in te schakelen.

De ouders van de pester:

- praat met uw kind en bedenk dat een pester steeds zal proberen zijn of haar foute gedrag te bagatelliseren of goed te praten;
- probeer achter mogelijke oorzaken te komen;
- neem contact op met de school en laat aan uw kind en de school merken dat u het gedrag serieus neemt;
- maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet;
- corrigeer ongewenst gedrag en beloon het gewenste gedrag, stel een aantal duidelijke regels vast;

- maak uw kind duidelijk dat u achter de beslissing van school staat;
- bedenk dat veelvuldig kijken naar gewelddadige video's, videogames en televisieprogramma's het gedrag van uw kind negatief kan beïnvloeden;
- Verdiept u zich in de literatuur over pesten, zie hoofdstuk 6.

De ouders van alle kinderen:

- neem de ouders van het gepeste kind serieus;
- houdt rekening met de gevoelens van de ouders van zowel het gepeste kind als van de pester;
- stimuleer uw kind om op een positieve manier met andere kinderen om te gaan;
- corrigeer uw kind bij ongewenst gedrag en beloon gewenst gedrag;
- geef zelf het goede voorbeeld;
- leer uw kind voor zichzelf op te komen;
- leer uw kind voor anderen op te komen;
- verdiept u zich in de literatuur over pesten, zie hoofdstuk 6.

6 Digitaal pesten.

Op school is chatten of MSN-en op de computer verboden.

Als er sprake is van pesten via GSM of computer buiten school, worden de ouders geïnformeerd en gevraagd dit onderling op te lossen. Indien wij signaleren dat deze zaken toch onder schooltijd plaatsvinden, dan zullen we alle voorgaande stappen toepassen.

7 Klachtenprocedure.

Wanneer het pesten naar uw idee niet op de juiste wijze (volgens protocol) is opgepakt, dan kunt u, na contact met de leerkracht en/of MT, zich wenden tot de contactpersoon of een klacht indienen.

Een onafhankelijk oordeel van de klachtencommissie kan voor alle partijen een oplossing betekenen. Een nadeel is dat de procedure lang duurt en veel van alle betrokkenen vraagt. Vaak is de verhouding tussen school en ouders daarna verstoord. Meestal is het mogelijk het indienen van een klacht te voorkomen door in een eerder stadium met de school in gesprek te gaan en een oplossing te zoeken.

Als u er niet in slaagt het probleem samen op te lossen, kunt u altijd terecht bij de contactpersoon die de meeste scholen hebben. Hij of zij is verbonden aan school en kan u adviseren met wie u het beste in gesprek kunt gaan. De contactpersoon kan u ook doorverwijzen naar de vertrouwenspersoon van de school. De SKBA heeft een externe vertrouwenspersoon. Hierbij kunt u vertrouwelijk uw verhaal kwijt. Als u wilt, kan de externe vertrouwenspersoon ook bemiddelen bij een conflict. Mocht u besluiten een klacht in te dienen bij de klachtencommissie, dan kan de vertrouwenspersoon u daarbij helpen.

De contactpersoon kan u meer informatie over de klachtenregeling geven. Op de Meridiaan zijn juffrouw Yvonne Aalders en juffrouw Sonja de Heij de contactpersonen. Zij bespreken de klacht niet inhoudelijk met u. Dat laatste doet de externe vertrouwenspersoon wel. Zij zal als u dat wilt, proberen een probleem eerst binnen de school op te lossen. De externe vertrouwenspersoon kan u ook helpen bij het indienen van een klacht, bijvoorbeeld bij het schrijven van de klacht of tijdens de zitting. Informatie over klachten bij strafbare feiten, het opstellen van een klacht en de landelijke klachtencommissie, verwijzen wij naar de website van het SKBA.

Voor de externe vertrouwenspersoon kunt u contact opnemen met de GGD Hollands Midden, secretariaat JGZ en de inspectie.

Websites:

www.skba.nl

www.ggdhl.nl

www.inspectiebasisonderwijs.nl

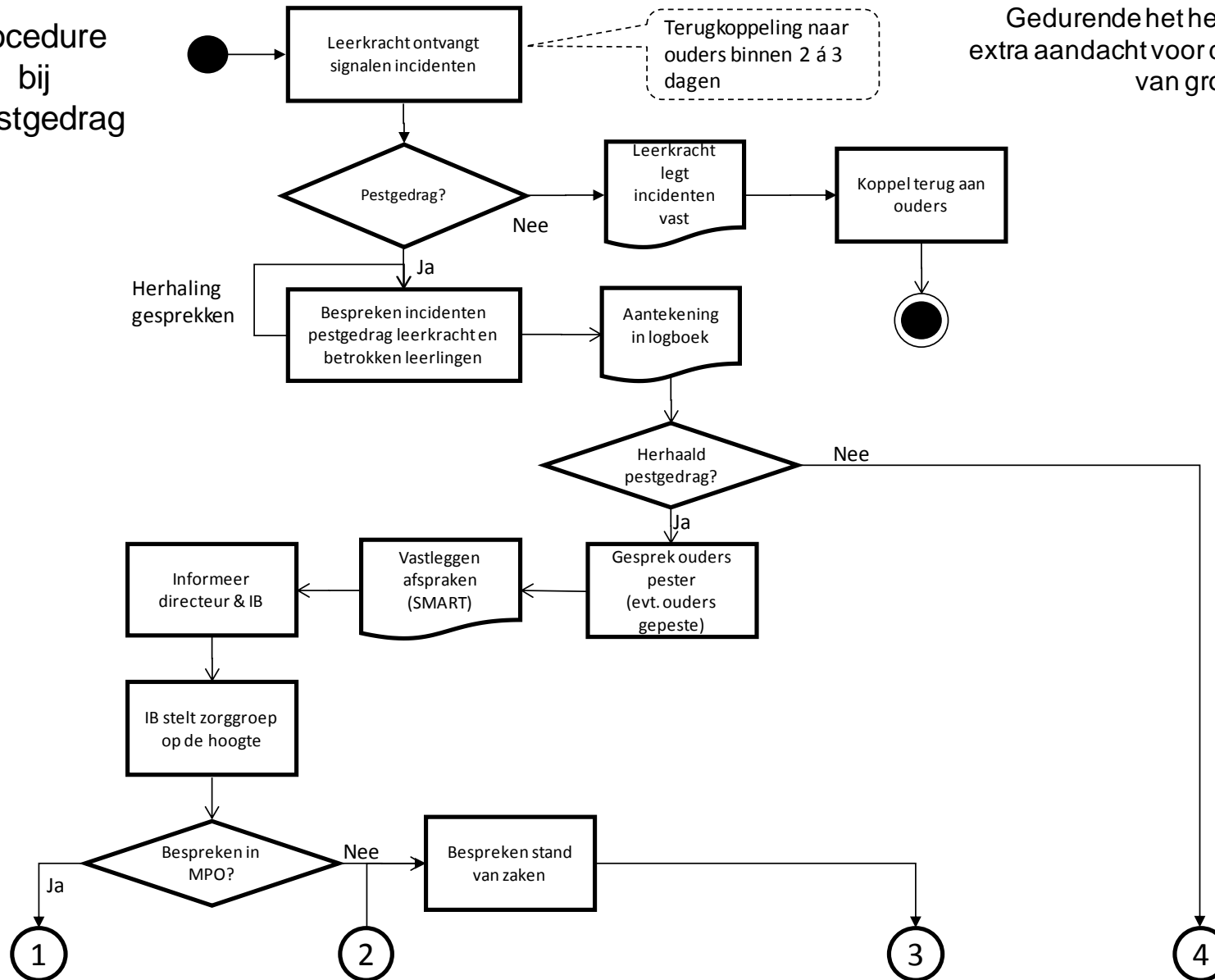
www.bjzhl.nl

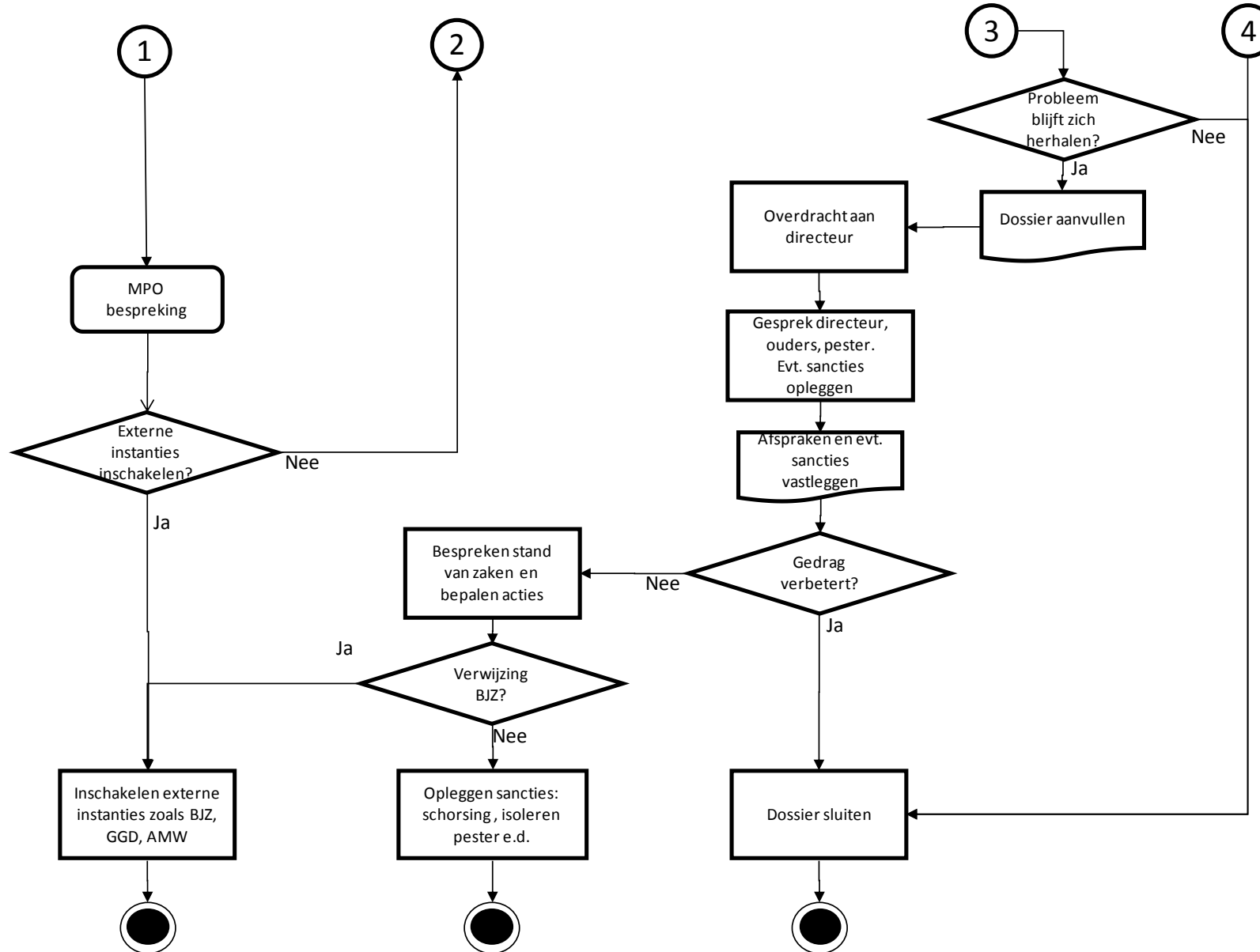
8 Bijlagen

Procedure bij Pestgedrag

Procedure bij Pestgedrag

Gedurende het hele traject is extra aandacht voor de gepeste van groot belang!

Literatuurlijst

Literatuur voor ouders

Pesten bij kinderen: Hoe kunt u als ouder helpen?

Auteur: Sheila Munro
Uitgeverij: Deltas, Oosterhout (2003)
ISBN: 9044700871

Zelfverdediging, weerbaarheid en oosterse vechtkunst: Hoe uw kind kan leren conflicten gewelddoos op te lossen

Auteur: Terrence Webster-Doyle
Uitgeverij: Elmar, Rijswijk (2002)
ISBN: 9038912110

Pesten, gedaan ermee!

Auteur: Gie Deboutte
Bestellen: Stichting Vredeseducatie, Utrecht (tel. 030 272 35 00)
ISBN: 9075640013

Kinderen en pesten: Wat volwassenen ervan moeten weten en eraan kunnen doen

Auteur: Bob van der Meer
Uitgeverij: Kosmos, Utrecht (2002)
ISBN: 9021536250

Pesten bij kinderen: Adviezen aan volwassenen

Auteur: Bob van der Meer
Uitgeverij: Ouders & Co, Driebergen (1996)
ISBN: 9075760019

Pesten op school

Auteur: Bob van der Meer
Uitgeverij: Nijmegen, Berkhout (1993)
ISBN: 906310202X

Pesten: Wat is het, wat doe je eraan?

Auteur: Gie Deboutte & Inge Schelstraete
Bestellen: Stichting Vredeseducatie, Utrecht (tel. 030 272 35 00)
ISBN: 9054612983

Pesten hoort er niet bij

Auteur: Lucy Buddelmeijer.
Uitgeverij: Stichting Jeugdinformatie Nederland, Utrecht

Mijn Kind Online: Hoe begeleid je je kind op internet?

Auteur: Justine Pardoën & Remco Pijpers
Uitgeverij: SWP
ISBN: 9066655771

Pandora's Mailbox

Auteur: Bamber Delver
Uitgeverij: Haarlem (2003)
ISBN: 9045634651

Ik wil er ook bij horen

Auteur: M. Hasselaar & A. Munynck
Uitgeverij: Den Hertog BV, Houten (1999)

ISBN: 9033117290

Literatuur voor kinderen (4-7 jaar)

Klein maar sterk

Auteur: Marion Bloem (1996)

Vuurtoren Vera

Auteur: Emma Damon (1996)

Septembervakantie

Auteur: Lucrece l'Ecluse (1991)

Je ziet er raar uit

Auteur: Geertje Gort (1996)

Rooie en de beren op de stoep

Auteur: Susie Jenkin-Pearce (1991)

Twee bolle bozen

Auteur: Korschunow (1983)

Malle Job

Auteur: Karen Wagner (1990)

Gekke bril en gekke rooie

Auteur: Jan de Zanger (1983)

Literatuur voor kinderen (8-12 jaar)

De woeste hond van de Wodanstraat

Auteur: Jon Blake (1995)

Tirannen

Auteur: Aidan Chambers

Matilda

Auteur: Roald Dahl (1988)

Padu is gek

Auteur: Miep Diekman (1984)

Donkere maan

Auteur: Henny Fortuin (1995)

Ik sla ze tot moes

Auteur: Mariska Hammerstein (1996)

Het land achter de vele deuren

Auteur: Marian van der Heiden (1995)

Het vlot

Auteur: Wim Hofman (1989)

Spierballen in je hoofd

Auteur: Henk Hokken (1990)

Ik neem het niet meer

Auteur: Stasia Kramer (1996)

Karate op de stortplaats

Auteur: Paul van Loon (1996)

Een klap voor de grap

Auteur: Erik van Os (1996)

De folterkamer

Auteur: Eva Polak (1993)

Mijn broer is sterker dan sterk

Auteur: Dyan Sheldon (1996)

Kaatje Knal en de biefstukbende

Auteur: Carry Slee (1996)

Drie is teveel

Auteur: Rita Tornquist-Verschuur (1982)

Kom maar op!

Auteur: Chris Vegter (1995)

En de groeten van groep acht

Auteur: Jacques Vriens (1995)

Het achtste groepie tegen het soepie

Auteur: Jacques Vriens (1995)

Een bende in de bovenbouw

Auteur: Jacques Vriens (1995)

Hadden we er maar wat van gezegd

Auteur: Jan de Zanger

Websites:

www.zinloosgeweld.nl

www.kidstegengeweld.nl

www.pestweb.nl

www.pestten.startpagina.nl